

dr Jakub Doński-Lesiuk

e-mail: j.donski@akademia.mil.pl

Akademia Sztuki Wojennej,

Wydział Zarządzania i Dowodzenia, Instytut Logistyki

SFERA POLITYCZNA JAKO DETERMINANTA INTEGRACJI KANAŁÓW LOGISTYCZNYCH. PRZYPADEK ROSJI PO ANEKSJI KRYMU

THE POLITICAL SPHERE AS A DETERMINANT OF THE INTEGRATION OF LOGISTIC CHAIN. THE CASE OF RUSSIA AFTER THE ANNEXATION OF CRIMEA

Artykuł porusza kwestię wpływu sfery politycznej na międzynarodową wymianę gospodarczą i integrację logistyczną Eurazji. Posługując się konkretnymi przykładami wydarzeń dotyczących Rosji po 2013 roku, wskazuje na bezpośrednią zależność polityki i warunków, w jakich odbywa się handel zagraniczny i związane z nim przepływy w ramach transeurazjatyckich łańcuchów logistycznych. Omawia skutki wydarzeń politycznych dla zakresu i trybu międzynarodowych powiązań gospodarczych.

Słowa kluczowe: *współpraca gospodarcza z Rosją, integracja eurazjatycka, logistyka międzynarodowa, zależność polityki i gospodarki*

The article presents the issue of the impact of the political sphere on the international economic exchange and logistics integration of Eurasia. Using examples of specific facts that occurred in and around Russia after 2013, indicates the direct dependence of the policy and conditions in which the foreign trade takes place and how the international flows are handled in the Trans-Eurasian logistic chains. It describes the effects of political events on the scope and mode of international economic connections.

Keywords: *economic cooperation with Russia, Eurasian integration, international logistics, dependence of politics and economy*

Wprowadzenie

Proces integracji, rozumiany jako łączenie się określonych elementów w jakościowo i ilościowo nową całość, znany jest ludzkości od wieków. Niektórzy z teoretyków tego zagadnienia początków integracji doszukują się jeszcze w czasach starożytnej Grecji, w której państwa-miasta łączyły się w sojusze wojskowe (Marszałek, 2004, s. 25-27). Inni podkreślają, że o ile samo pojęcie pojawiło się w 1620 r., o tyle najintensywniejsze procesy nastąpiły w XX wieku, a więc w okresie, w którym wyraźnie wzrosła potrzeba i znaczenie wymiany międzynarodowej. W literaturze spotkać można wiele definicji pojęcia „integracja”. Bywa postrzegana jako proces łączenia odrębnych gospodarek w rozleglejsze regiony gospodarcze (Machlup, 1986, s. 5); jako tworzenie się, w oparciu o wykształconą jednolitą strukturę ekonomiczną, pewnego tworu gospodarczego obejmującego grupę krajów, która ze względu na wysoki stopień wewnętrznych powiązań gospodarczych i osiągniętą w wyniku tego wewnętrzną spójność ekonomiczną wyodrębnia się z całokształtu gospodarki światowej (Kamecki, 1967, s. 93-94). Bywa również traktowana jako proces scalania różnych organizmów gospodarczych i narodowych w jeden organizm skoordynowanych działań, mający zbieżne cele o charakterze ekonomicznym, społecznym i politycznym (Bajan, 2005, s. 89). Co ciekawe, to właśnie gospodarka stała się sensem integracji w okresie po II Wojnie Światowej. W praktyce integracyjnej starano się zbudować model pokojowego rozwiązywania konfliktów. Współcześnie spotkać można opinie, że integracja jest sztuką zarządzania konfliktami, zaś dalekosiężny cel polityczny (uniknięcie wojen), jak i metoda negocjacyjnego rozstrzygnięcia kwestii, które były zarzewiem konfliktów zbrojnych, stanowią o politycznym wymiarze procesu integracji (Jesień, 2018). Tradycyjnie zatem w Europie, choć integracja wynikała z rzeczywistości politycznej, znalazła ona zastosowanie przede wszystkim w gospodarce (np. tworzenie Wspólnej Polityki Rolnej i unii celnej, podwalin dla jednolitego rynku etc.).

Integracja i jej wpływ na przepływy

Z punktu widzenia niniejszej analizy istotne jest podkreślenie istnienia integracji negatywnej, służącej znoszeniu przeszkód w przepływie dóbr i czynników produkcji na skonsolidowanym terytorium oraz integracji pozytywnej, zmierzającej do ujednoczenia polityki gospodarczej w obrębie zintegrowanego obszaru (Tinbergen, 1954, s. 95). O ile bowiem w przypadku Unii Europejskiej można mówić o „obszarze zintegrowanym”, o tyle przestrzeń postradziecka pozostaje rozczłonkowana pomiędzy rozmaite byty polityczno-gospodarcze, w związku z czym konieczne jest indywidualne postrzeganie zagadnienia integracji i jej zakresu w odniesieniu do poszczególnych krajów WNP.

W przestrzeni dzisiejszej UE doświadczenia integracji gospodarczej niosą ze sobą istotne konsekwencje polityczne o charakterze ponadnarodowym. Powstanie

unii celnej zaowocowało wprowadzeniem jednolitych ceł stanowiących wpływ, które nie należą do żadnego z integrujących się państw. Środki publiczne o charakterze ponadnarodowym wymagały nadzoru ze strony ponadnarodowej instytucji. Analogiczne skutki polityczne powstały w wyniku wprowadzenia jednolitej waluty Euro. Kontrola nad tradycyjnymi narzędziami współczesnego państwa w zakresie określenia stóp procentowych, bicia monety czy rewaluacji wartości waluty, weszła w kompetencje Europejskiego Banku Centralnego. W konsekwencji podmiotem politycznym stała się Unia, a nie jej państwa składowe. Jednocześnie zaś Unia w systemie instytucjonalnym to przecież także te państwa stanowiące kluczowy organ decyzyjny – Rada UE. W UE obecnie dominują spory o cele, jakie winna realizować zintegrowana gospodarka, wobec czego nie da się już utrzymać rozdzielenia gospodarki od polityki. Tymczasem wschodnia część Eurazjatyckiego Obszaru Gospodarczego to wciąż jeszcze szereg odrębnych, choć silnie powiązanych ze sobą gospodarek, z odrębnymi instytucjami i ośrodkami decyzyjnymi. Jest to kluczowe dla zrozumienia złożoności czynników i działań służących integracji kanałów logistycznych w ramach Eurazji.

Skoro, od strony rzeczowej, wszelkie powiązania ekonomiczne pomiędzy poszczególnymi obszarami przybierają postać przepływu towarów i usług oraz czynników produkcji (kapitału i siły roboczej), to warunkiem realizacji przepływów jest istnienie lub powstanie niezbędnych ku temu warunków. Tym samym brak komplementarności poszczególnych obszarów pod względem gospodarczym oraz wysoki stopień ograniczeń definiowanych przez politykę ekonomiczną (cła, ograniczenia ilościowe itp.) stanowi istotną przeszkodę w realizacji przepływów, będących podstawą istnienia kanałów logistycznych. Bariery naturalne (np. odległość, właściwości przestrzeni) za sprawą rozwoju techniki stają się coraz łatwiejsze do przewyżnienia (choć niezmiennie generują dodatkowe koszty, stąd wciąż można mówić o niesprzyjającym wpływie barier naturalnych na przebieg procesów integracyjnych). Z ekonomicznego punktu widzenia zasadniczą rolę odgrywają jednak wspomniane czynniki warunkujące przepływ towarów i usług oraz kapitału i siły roboczej – komplementarność oraz brak istotnych przeszkód ze strony polityki ekonomicznej. O polityce ekonomicznej decydują tymczasem ośrodki decyzyjne wspomnianych obszarów – tak stolice państw narodowych, jak i podmioty działań politycznych. Dlatego właśnie sfera polityczna odgrywa tak wielkie znaczenie w kwestii sposobów i narzędzi integracji.

O ile dość powszechny wydaje się być pogląd, że warunkiem osiągnięcia wysokiego stopnia integracji jest zapewnienie swobody przepływu towarów i czynników produkcji, to jednak zastosowanie rozwiązań formalnoprawnych zmierzających do liberalizacji handlu i transferu czynników produkcji nie może być utożsamiane z rzeczywistym wprowadzeniem integracji (Guzek, 1989, s. 147-148). Wynika to z faktu, że jej istota tkwi głębiej w sferze procesów ekonomicznych, nie zaś jedynie w sferze środków polityki gospodarczej. Ponadto, oprócz swobodnego przepływu towarów i czynników produkcji, integracja wymaga szerszej zakrojonych przedsięwzięć o charakterze unifikacyjnym w zakresie polityki walutowej,

fiskalnej, socjalnej, aż do ustanowienia organów ponadnarodowych¹. Obok powiązań rzeczowych, uwzględnia się również te o charakterze instytucjonalnym. Mogą one występować w postaci wyspecyfikowanych dziedzin podlegających unifikacji lub być domyślnie zawarte w określaniu zintegrowanego obszaru jako „pewnego organizmu gospodarczego” (Kamecki, 1967, s. 93-94). Zaliczanie powiązań instytucjonalnych do istoty integracji wynikać może z obserwacji rzeczywistego przebiegu procesów integracyjnych, nie tylko z przesłanek czysto teoretycznych. Rozwój rzeczowych powiązań ekonomicznych pomiędzy poszczególnymi obszarami jest uwarunkowany określonymi relacjami natury formalnoprawnej. Integracja gospodarcza musi zatem obejmować nie tylko zespolenie istniejących na poszczególnych obszarach mechanizmów rynkowych, ale także elementy koordynacji, kontroli i unifikacji środków polityki ekonomicznej w skali całego obszaru. Do powiązań instytucjonalnych zaliczyć można np. handlowe umowy dwustronne, międzynarodowe systemy rozliczeń, koordynację określonych dziedzin polityki ekonomicznej, wprowadzenie wspólnych dla całego obszaru jednostek gospodarczych czy instytucji społeczno-ekonomicznych (Guzek, 1989, s. 148-149). Charakter więzi zależy nie tylko od warunków polityczno-ustrojowych, ale również od stopnia zaawansowania procesów integracyjnych. Jednocześnie formy więzi instytucjonalnych mogą ulegać zmianom w czasie i przestrzeni, co następuje w wyniku rozwoju czynników politycznych i ekonomicznych. Te zaś bywają niejednokrotnie wypadkową bieżących wydarzeń i decyzji. Doskonale potwierdzają to liczne zjawiska i ich konsekwencje w stosunkach politycznych pomiędzy krajami w ramach Eurazjatyckiego Obszaru Gospodarczego, np.:

- pomiędzy Ukrainą a Rosją w okresie trwania tzw. Majdanu (listopad 2013 r. – luty 2014 r.), późniejszej aneksji Krymu oraz działań zbrojnych w Doniecku i Ługańsku,
- pomiędzy Holandią a Rosją w 2013 roku² i ich zaostrenie po zestrzeleniu w lipcu 2014 r. malezyjskiego samolotu pasażerskiego, wykonującego rejs Amsterdam – Kuala Lumpur, ze 193 obywatelami Holandii na pokładzie,

¹ Tzw. koncepcja instytucjonalna, w której przez integrację należy rozumieć utworzenie najbardziej pożądanej struktury gospodarki międzynarodowej, usunięcie sztucznych przeszkód na drodze jej optymalnego funkcjonowania oraz świadome wprowadzenie wszystkich pożądanych elementów koordynacji i unifikacji (za: Tinbergen, 1954, s. 57).

² Wtargnięcie 05.10.2013 r. holenderskiej policji do mieszkania radcy ambasady rosyjskiej w Hadze i jego kilkugodzinne zatrzymanie pod zarzutem maltretowania własnych dzieci wywołało ostry konflikt dyplomatyczny. Moskwa zareagowała na najwyższym szczeblu – 8 października Prezydent W. Putin zażądał przeprosin, wyjaśnień i ukarania winnych, zaś Minister Spraw Zagranicznych S. Ławrow zasugerował, że relacje Rosji z Holandią będą zależeć od reakcji władz holenderskich. Oficjalne przeprosiny holenderskiego ministra spraw zagranicznych rosyjski MSZ uznał za niewystarczające, sprawy zaś za wyczerpaną. Rosyjski urząd kontroli fitosanitarnej (*RosSielHozNadzor*) zasugerował możliwość wstrzymania importu holenderskich kwiatów (wartość 0,9 mld USD), a dwa dni później zapowiedział ograniczenie listy holenderskich zakładów uprawnionych do eksportu produktów mlecznych do Rosji. Tłem konfliktu dyplomatycznego jest spór Holan-

- pomiędzy Wielką Brytanią a Rosją w związku ze sprawą Siergieja Skripała³.

Analizując kwestie skutków więzi międzynarodowych można pokusić się o stwierdzenie, że w sytuacji, gdy brak jest powiązań o charakterze gospodarczym, wówczas dysproporcje terytorialne w rozwoju prawdopodobnie pogłębiają się jeszcze bardziej. Teza ta nie powinna prowadzić jednak do wniosku, że współpraca gospodarcza wywiera dodatni lub neutralny wpływ na terytorialne proporcje rozwoju gospodarczego w skali międzynarodowej. W sytuacji, gdy stosunkowo większy udział w łącznych rezultatach współpracy gospodarczej osiągają kraje wyżej rozwinięte można mówić o skutkach negatywnych. W takim wypadku powiązania międzynarodowe przyczyniają się niejako do powiększania rozpiętości w rozwoju gospodarczym, chociaż i wówczas otwartym pozostaje problem, czy w wypadku braku tych powiązań rozpiętości nie byłyby jeszcze większe. Z praktycznego punktu widzenia zjawisko takie jest trudno uchwytne, gdyż powiązania o

---

dii i Rosji o interpretację i prawną ocenę działań aktywistów Greenpeace, którzy 18.09.2013 r. wtargnęli na platformę wiertniczą Gazpromu na Morzu Barentsa, w rosyjskiej strefie ekonomicznej. Władze rosyjskie dokonały aresztowań wraz ze statkiem, stawiając zarzut piractwa. Holandia postulowała uwolnienie statku i złagodzenie zarzutów, a po odmowie strony rosyjskiej wniosła sprawę do międzynarodowego arbitrażu morskiego. Akcja Greenpeace postrzegana jest więc jako umyślny atak na niewrażliwe interesy Rosji, co wymaga ostrej reakcji w celu odstraszenia ewentualnych naśladowców (zob.: Rodkiewicz W. (2013). *Dyplomatyczny konflikt między Hagą a Moskwą. Interesy i wartości*. „Analizy OSW” 23.10.2013 r.).

³ 12.03.2018 r. brytyjska Premier T. May w ультимatywnej formie zażądała od władz FR wyjaśnień w związku z zastosowaniem 4 marca br. na terytorium Wlk. Brytanii produkowanego od lat 80. w Rosji bojowego środka paralizującego „Nowiczok” przeciwko obywatelowi brytyjskiemu (byłemu pułkownikowi GRU, skazanemu w Rosji za współpracę z wywiadem brytyjskim) S. Skripalowi oraz jego córce Julii. Wobec zignorowania przez Moskwę brytyjskiego ultimatum ogłoszono 14.03.2018 r. serię brytyjskich posunięć odwetowych. Londyn zdecydował o wydaleniu z Wlk. Brytanii 23 rosyjskich dyplomatów oskarżonych o szpiegostwo, zawieszeniu oficjalnych kontaktów bilateralnych z Rosją na wyższym szczeblu i bojkocie przez członków rządu i rodziny królewskiej mistrzostw świata w piłce nożnej w Rosji, a także tajne działania w sferze bezpieczeństwa. Ponadto zapowiedziano: przyjęcie brytyjskiej wersji tzw. ustawy Magnitskiego, zakładającej sankcje wobec rosyjskich urzędników; zaostrenie ustawodawstwa zwalczającego wrogą aktywność przeciwko Wlk. Brytanii, w tym zaostrenie kontroli granicznej i kontroli aktywów finansowych cudzoziemców. Brytyjskie żądania wyjaśnień ze strony Rosji wsparła Rada Północnoatlantycka oraz Kanclerz RFN A. Merkel. Władze rosyjskie zdecydowanie odrzuciły brytyjskie oskarżenia, określając je jako „polityczną prowokację”. MSZ Rosji odmówił wszelkich wyjaśnień do czasu przekazania stronie rosyjskiej próbek użytej wobec Skripała substancji oraz formalnego wszczęcia przez rząd brytyjski procedur wyjaśniających w oparciu o konwencję o zakazie broni chemicznej. Dyplomacja rosyjska jednocześnie zapowiedziała, że Rosja odpowie na ewentualne brytyjskie sankcje (zob.: Rodkiewicz W. (2018). *Rosyjski atak na Wielką Brytanię. Cele i konsekwencje*. „Analizy OSW”, 14.03.2018).

negatywnych skutkach mogą być jedynie fragmentem całego systemu więzi instytucjonalnych i rzeczowych. Występują one obok powiązań wpływających neutralnie lub dodatnio na przestrzenne proporcje rozwoju (Guzek, s. 156). Pojęcia integracji nie należy zatem utożsamiać z pojęciem współpracy, które jest terminem szerszym, obejmującym również działania nie niosące wyraźnego charakteru integracyjnego. Integracja łączy się z określonym zharmonizowaniem interesów poszczególnych obszarów. Stąd też zasadnicze znaczenie ma współdziałanie i współpraca, skłonność do podejmowania rozwiązań kompromisowych i usuwania sprzeczności, dążenie do poszerzania zakresu wspólnych celów oraz zespołowej ich realizacji. Wszystkie te niuanse tworzą układ warunków decydujących o zaistnieniu działań integracyjnych, szybkości procesów integracji oraz o ich zasięgu. W kształtowaniu się tych warunków występuje wyraźna prawidłowość: im większa liczba państw, tym mniejsze prawdopodobieństwo faktycznego zaistnienia tych warunków i tym wolniejsze tempo ich realizacji (Guzek, s. 157).

Percepcja polityki międzynarodowej i jej skutki gospodarcze

W odniesieniu do stosunków na linii Unia Europejska – Rosja, warto zauważyć, że już podczas pierwszej wizyty W. Putina, jako Prezydent Rosji, w Niemczech we wrześniu 2001 r., stwierdził on, że *Europa w dłuższej perspektywie będzie mogła cieszyć się sławą potężnego i niezależnego ośrodka polityki światowej jedynie wówczas, jeśli połączy swe środki z rosyjskimi zasobami ludzkimi, terytorialnymi i surowcowymi, jak również z potencjałem ekonomicznym, kulturalnym i wojskowym Rosji* (Sykulski, 2013, s. 359). W 2010 r., w artykule do niemieckiego dziennika *Süddeutsche Zeitung*, prezydent Putin lansował wprost koncepcję szerokiej współpracy Rosji i UE. Proponował swego rodzaju sojusz europejsko-rosyjski, którego rdzeniem powinna, stać się oś Paryż – Berlin – Moskwa. Zdaniem Putina podstawą współpracy powinien stać się wspólny kontynentalny rynek. Miałyby on umożliwić podwaliny do utworzenia wielkiej Europy *od Lizbony po Władywostok* (Sykulski, s. 359-360). W kolejnych latach nastąpiło wiele wydarzeń potwierdzających bezpośredni związek działań politycznych ze sferą współpracy gospodarczej i wspólnych inwestycji⁴. Przedstawiciele władz rosyjskich najwyższego szczebla podkreślali, że UE i Rosję łączy konkurencja gospodarcza z dwoma najsilniejszymi współczesnymi ośrodkami – Stanami Zjednoczonymi i Chinami. W ich ocenie uzupełnieniem współpracy politycznej i gospodarczej muszą być transkontynentalne korytarze transportowe, przy budowie których pomocne mogą

---

⁴ W 2011 r. podpisano dwie umowy między Rosją a Niemcami i Francją. Ministerstwo Obrony FR i niemiecki koncern zbrojeniowy Rheinmetall zawarły porozumienie dot. budowy nowoczesnego wojskowego centrum szkoleniowego w Mulino k. N. Nowogrodu. Z kolei rosyjski koncern *RosOboronEksport* popisał umowę z francuskim koncernem DCNS na zakup dwu okrętów desantowych klasy *Mistral* [za: http://www.redstar.ru/2011/06/18_06/1_03.html (30.05.2018)]

być sieci rurociągów. Wydarzenia, do których doszło po 2013 r., diametralnie zmieniły pozycję Rosji na arenie międzynarodowej. Dowodzą tego m.in.:

- zawieszenie szczytów Rosja – UE oraz innych regularnych spotkań bilateralnych (ostatni szczyt odbył się 28 stycznia 2014 r.),
- zawieszenie rozmów z Rosją o wizach oraz negocjacji w sprawie nowej umowy partnerskiej,
- wstrzymanie negocjacji w sprawie przystąpienia Rosji do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju oraz Międzynarodowej Agencji Energetycznej,
- wykluczenie Rosji z grupy G8,
- sankcje wizowe i zamrożenie aktywów podmiotów, które materialnie lub finansowo wspierały działania destabilizujące integralność terytorialną Ukrainy,
- sankcje gospodarcze np. w formie zakazu importu towarów z anektowanego Krymu i Sewastopola.

Powyższe sankcje na przestrzeni pięciu lat była i pozostają. Stały się też jednym z powodów, dla których od 2014 r. rosyjska polityka zagraniczna została ukierunkowana przede wszystkim na państwa w obszarze azjatyckim i daleko-wschodnim (Pięta, 2017, s. 132).

Władze w Moskwie, w odniesieniu do przestrzeni b. ZSRR, projekty integracyjne po dziś dzień traktują jako skuteczne narzędzie zbliżania do siebie państw „bliskiej zagranicy”. Nie sposób nie zauważyć, że Unia Celna, powołana 1 stycznia 2010 r. przez Rosję, Białoruś i Kazachstan, następnie zaś (od 1 stycznia 2012 r.) Wspólna Przestrzeń Gospodarcza, okazały się pierwszymi skutecznie działającymi organizacjami gospodarczymi na obszarze poradzieckim. Za kolejny etap pogłębiającej się integracji gospodarczej tych państw uznaje się powszechnie powołanie 1 stycznia 2015 r. Unii Eurazjatyckiej. Z perspektywy Rosji wymienione projekty są najważniejszymi narzędziami integracji gospodarczej państw b. ZSRR oraz ich faktycznego uzależniania politycznego. W świetle strategii Kremla ma to przeciwdziałać próbom ich integracji z Zachodem oraz Chinami. Świadczyć o tym może np. narzucenie Armenii jesienią 2013 r. członkostwa w Unii Celnej i WPG kosztem zbliżenia z UE, jak również demonstrowana wówczas przez Kreml determinacja do włączenia Ukrainy w proces integracyjny. Unia Eurazjatycka, z punktu widzenia Moskwy, ma stanowić alternatywę dla zachodniego modelu modernizacji i kształtu systemu politycznego. Ma także stać się jednym z „biegunów” współczesnego świata zdolnego być aktywnym podmiotem polityki globalnej. Stroną inicjującą procesy integracyjne jest, oczywiście, Rosja i to ona ma największe możliwości wpływania na kształt powstających wspólnot (Jarosiewicz, 2014). W początkowym okresie (lata 2008-2009), decydując się na udział w projektach integracyjnych, władze w Astanie widziały w nich szansę na rozwój gospodarczy oraz sposób łagodzenia skutków kryzysu gospodarczego. Integracja z Rosją miała pomóc producentom kazachstańskim w wejściu na rynek rosyjski i sprzyjać unowocześnianiu rodzimej produkcji. W uczestnictwie w Unii Celnej dostrzegano również narzędzie pozwalające powstrzymać dynamicznie rozwijającą się ekspan-

sję gospodarczą Chin. Nie bez znaczenia pozostawał dodatkowo fakt, że to prezydent N. Nazarbajew był (we wcześniejszym okresie, w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku, a więc w innych warunkach politycznych) autorem koncepcji Unii Eurazjatyckiej. Z czasem jednak ujawniły się niekorzystne dla Kazachstanu skutki gospodarcze udziału w Unii Celnej i WPG: wzrósł deficyt handlowy z Rosją (z 5,3 mld USD w 2009 r. do 10,4 mld USD w 2012 r.), wzrosły ceny na produkty spożywcze, zaś rynek kazachstański stał się celem intensywnej ekspansji firm rosyjskich (w 2012 r. liczba rosyjskich firm zarejestrowanych w Kazachstanie wzrosła o 80% w stosunku do roku poprzedniego). Wszystko to spowodowało zmianę nastawienia władz w Astanie do działań integracyjnych. Jednocześnie próba nadania przez Rosję Unii Eurazjatyckiej charakteru politycznego wywołała otwarty sprzeciw Kazachstanu. Należy pamiętać, że podczas szczytu zgromadzeń parlamentarnych WNP w lutym 2012 r. S. Naryszkin, Przewodniczący Dumy FR, zaproponował powołanie Parlamentu Unii Eurazjatyckiej. Wówczas Kazachstan i Białoruś, obawiając się ograniczenia kompetencji instytucji krajowych istnieniem ponadpaństwowych struktur, odrzuciły wniosek, co było nad wyraz wymownym gestem politycznym. Po tym wydarzeniu Kazachstan występował jednoznacznie z krytyką politycznego wymiaru projektów integracyjnych, sugerując, że zagraża to jego politycznej suwerenności. Krytykowano także ich jednostronny wymiar ekonomiczny, przede wszystkim tworzenie przez Rosję pozataryfowych barier dla producentów kazachstańskich na rynku rosyjskim, traktując te jako dowód na wybiórcze traktowanie zasad integracji przez Moskwę.

Rosja w obliczu nowych wyzwań

Zmiany w układzie sił na kontynencie eurazjatyckim oraz zerwanie więzi politycznych łączących Moskwę z Zachodem zaowocowało nową koncepcją rosyjskiej polityki zagranicznej, zaprezentowanej w dniu 30 listopada 2016 r. Jako najważniejszych partnerów wskazano w niej państwa obszaru postsowieckiego: Białoruś, Armenię, Kazachstan i Kirgistan⁵. Mniejsze znaczenie polityczne zostało przypisane planom Moskwy w zakresie integracji obszaru postradzieckiego, dla którego Rosja, mimo dominującej pozycji, nie jest w stanie stać się źródłem modernizacji i innowacyjności. Wątpliwe również, by państwa o autorytarnych systemach politycznych były w stanie stworzyć sprawnie działającą unię gospodarczą. Kluczowym obszarem rosyjskiej aktywności politycznej ma się stać Azja, zwłaszcza zaś Chiny, Indonezja, Wietnam, Mongolia, Tajlandia, Singapur, Malezja. Rosja nadal przywiązuje też wagę do kontaktów w ramach BRICS, Szanghaj-

---

⁵ W nowej koncepcji zauważalny jest brak deklaracji o rozwijaniu stosunków z Ukrainą, co nie oznacza, że Rosja zrezygnuje z aktywnej polityki zmierzającej do wykluczenia przed Ukrainą perspektywy zbliżenia z Zachodem czy też do jej wyizolowania w polityce międzynarodowej.

skiej Organizacji Współpracy, Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) i platformy Rosja – Indie – Chiny (RIC). W nowej koncepcji ogromne znaczenie nadano kwestiom Bliskiego Wschodu, zaś rola współpracy z UE ograniczona została do kwestii gospodarczych. Prócz tego celem rosyjskiej polityki zagranicznej pozostaje dążenie do zniesienia reżimu wizowego w stosunkach wzajemnych z UE (Dyner, 2017, s. 1), co w chwili obecnej wydaje się być jednak mało realne.

Z perspektywy europejskiej można odnieść wrażenie, że definiując zagrożenia o charakterze zewnętrznym Rosja popełnia błędy w ocenie sytuacji, wynikające z wciąż funkcjonujących paradygmatów imperialnej myśli politycznej. Wydaje się, że w Moskwie niezbyt słusznie oceniana jest potrzeba posiadania jak największych wpływów politycznych na świecie, co może być wynikiem swego rodzaju połączenia statusu supermocarstwa z bezpieczeństwem. Bezpieczeństwo Rosji jest tam najczęściej warunkowane jej mocarstwową pozycją, co może być postrzegane jako pewna niekonsekwencja. Jednocześnie wszak akcentuje się, że we współczesnym świecie, przy kreowaniu polityki bezpieczeństwa, największe znaczenie mają aspekty ekonomiczne, technologiczne i informacyjne. W okresie burzliwego rozwoju nowych technologii coraz wyraźniej zwiększa się jednak dystans pomiędzy Rosją a krajami przodującymi w rozwoju nauki i techniki. Słabość ekonomiczna i technologiczna ma wpływ na środki i instrumenty polityki (Czajkowski, 2008, s. 370). Biorąc zaś pod uwagę całokształt historycznych relacji Rosji z UE sprzed 2013 r. oraz dotychczasowe wydarzenia, najbardziej prawdopodobnym scenariuszem wydaje się być wariant „zimnego pokoju”. Oba podmioty są świadome wzajemnego uzależnienia – UE od surowców energetycznych, Rosja od unijnej gospodarki. Od dekady Moskwa i Bruksela nie podpisały również umowy o partnerstwie strategicznym, a po 2014 r. przez pięć lat nie odbywały się też spotkania bilateralne. Niemniej, pomimo zerwania stosunków, wciąż podtrzymywana była i jest współpraca gospodarcza. Rosyjska strategia dyplomatyczna zakłada, że Rosja może więcej zyskać na utrzymywaniu i rozwijaniu kontaktów bilateralnych z poszczególnymi państwami wspólnoty, niż z samą UE. Ponadto część państw (np. Austria, Czechy, Słowacja, Włochy) wykazuje zainteresowanie wzmocnieniem współpracy z Rosją. Wynika to z faktu, że część sankcji nałożonych przez UE na Rosję pośrednio wpłynęła na państwa, które pozostawały w ścisłej współpracy z Federacją Rosyjską (Kuczyńska-Zonik, 2016, s. 16-17). Zatem powrót do regularnych stosunków dyplomatycznych z Unią Europejską nie jest dla władz w Moskwie priorytetem, a z perspektywy rosyjskiej korzystniejsza wydaje się kooperacja z poszczególnymi państwami Starego Kontynentu.

O ile jeszcze kilka lat temu stosunkowo trudno było wyobrazić sobie sytuację, w której jakikolwiek kraj skłonny byłby do wypowiedzenia wielostronnej umowy międzynarodowej, o tyle sytuacja zmieniła się po wydarzeniach 2013 r. Wówczas rosyjska Federalna Służba Celna wypowiedziała współpracę Stowarzyszeniu Międzynarodowych Przewoźników Drogowych (ASMAP), operatorowi systemu TIR w Federacji Rosyjskiej. Uniemożliwiło to stosowanie *Konwencji TIR* na terenie

Rosji. Rosyjskie regulacje uderzyły przede wszystkim w małe firmy transportowe zajmujące się przewozami z obszaru UE do krajów trzecich. Wtedy to z Unii w kierunku wschodnim, przede wszystkim do Rosji, transportem samochodowym rocznie obsługiwano ponad 50 mln ton ładunków, z czego około 20% rynku należało do przewoźników z Polski (za: *Forbes* 2013). Jako inny, wymowny przykład przełożenia stosunków politycznych na sferę logistyczną może posłużyć sytuacja z 2016 r., kiedy to nastąpił krach w pracach Polsko–Rosyjskiej Komisji Mieszanej ds. międzynarodowych przewozów drogowych. Jego skutkiem były poważne komplikacje w ruchu towarowym pomiędzy oboma krajami (sytuacja objęto wręcz monitorowaniem w ramach Polsko – Rosyjskiej Grupy Roboczej ds. trudnych, była przedmiotem specjalnego jej posiedzenia we wrześniu 2017 r., w wyniku którego uzgodniono kontyngent zezwoleń dla obu stron⁶). Przykład ten dowodzi naturalnego związku polityki z handlem i bezpośrednich możliwości jej wpływu na działalność logistyczną w sferze międzynarodowej. Tym bardziej, że ówczesne problemy w przewozach drogowych towarów zaowocowały podjęciem decyzji o wartym 14 mld RUB zamówieniu trzech jednostek morskich z przeznaczeniem do obsługi przewozów po Morzu Bałtyckim. Spowodowały także okresowe przywrócenie bezpośredniego połączenia promowego pomiędzy Ust-Ługa (Rosja) – Sasnitz (Niemcy), którego celem było rozwiązanie problem blokady przewozów drogowych przez terytorium Polski.

Z powyższego opisu rangi i zasięgu stosunków międzynarodowych tak w relacjach dwu, jak i wielostronnych, wynika ich znaczenie dla ogólnej atmosfery, w jakiej odbywa się wzajemna współpraca gospodarcza. Dynamika zmian tych relacji, w zależności od nastrojów pomiędzy ośrodkami decyzyjnymi, w sposób oczywisty sprzyja lub ogranicza warunki do podejmowania decyzji korzystnych dla wszystkich stron porozumienia w zakresie handlu, przewozów, uproszczeń formalności granicznych etc.⁷. Naj-

---

⁶ Podczas posiedzenia w dniach 25-27.10.2017 r. ustalono o wydaniu 230 tys. zezwoleń na przewozy drogowe dla każdej ze stron w 2018 r., w ramach którego polskim przewoźnikom przysługuje 70 tys. zezwoleń na przewozy do/z krajów trzecich oraz 160 tys. zezwoleń na przewozy dwustronne lub tranzytowe. Był to pierwszy przypadek od lat, gdy liczbę zezwoleń zdołano uzgodnić przed rozpoczęciem roku, w którym miały obowiązywać.

⁷ Wymownym tego przykładem pozostają stosunki gospodarcze polsko – rosyjskie po wejściu Polski do UE, wszak ulegały one radykalnym zmianom politycznym, formalno-prawnym i organizacyjno-strukturalnym. Z jednej strony to polityka celna UE jest bezpośrednio odpowiedzialna nie tyle za handel, co za międzynarodowy obrót towarowy. Obejmuje on nie tylko transakcje kupna-sprzedaży, ale i stosowanie całej gamy środków i procedur celnych, umożliwiających pogłębianie współpracy gospodarczej pomiędzy podmiotami znajdującymi się w różnych obszarach celnych. Z tego właśnie wynika istota znaczenia polityki celnej. Tymczasem ta rosyjska, jeśli nie uniemożliwiała, to w niezwykle istotny sposób ograniczała na przestrzeni ostatnich lat, eksport polskich produktów spożywczych na swój rynek (za: Czyżowicz, 2009, s. 34-35).

ważniejszą grupą podmiotów mającą wpływ na międzynarodowy porządek regulacyjny pozostają państwa, niemniej, co należy podkreślić, ich rola i znaczenie we współczesnych realiach ustępują częściowo na rzecz przedsiębiorstw i organizacji międzynarodowych. Osłabienie roli państwa w tej materii pozostaje wypadkową kilku zjawisk. Granice między polityką wewnętrzną a międzynarodową państw ulegają zatarciu, gdyż coraz częściej sprawy, które uchodziły do tej pory za kwestie wewnętrzne danego kraju, wynikają z ustaleń dotyczących obszaru międzynarodowego (Stępień, 2009, s. 144-145). W granicach Eurazjatyckiego Obszaru Gospodarczego dotyczy to zwłaszcza Unii Europejskiej, mającej wspólny rynek i ponadnarodowe instytucje regulacyjne, w znacznie mniejszym stopniu zaś Unii Eurazjatyckiej. Jednocześnie naturalnym jest, że zmniejszającą się rolę państwa zaobserwować można w sposób szczególnie w odniesieniu do krajów słabiej rozwiniętych. Państwa bogatsze, bardziej rozwinięte, zachowują i pogłębiają wpływ na kształtowanie decyzji zapadających na gruntach WTO, MFW czy Banku Światowego, co wynika z ich potencjału gospodarczego. Z tych krajów, w przeważającej mierze, pochodzą również przedsiębiorstwa międzynarodowe (Stępień, s. 146). Stają się one coraz ważniejszymi podmiotami gospodarczymi na arenie międzynarodowej, z rosnącą samodzielnością działania w skali transgranicznej, zdolnością wywierania wpływu na stosunki międzynarodowe oraz określony stopień zorganizowania. Wkraczanie korporacji transnarodowych w sferę stosunków międzynarodowych jest przede wszystkim funkcją realizowanych przez nie celów gospodarczych. Ze względu bowiem na zasięg i charakter działalności oraz posiadany potencjał, korporacje te są zdolne nie tylko do podejmowania działań na płaszczyźnie międzynarodowej, ale również do angażowania w tę działalność innych uczestników stosunków międzynarodowych. A to nie pozostaje to bez wpływu na sferę logistyczną, czego dowodem mogą być zmiany na rynku operatorów morskich, wykonujących przewozy pomiędzy Azją a Europą, które zaistniały w I połowie 2017 r., jak również dążenie operatorów kolejowych do konsolidacji rynków wewnętrznych i obecności w coraz większej liczbie krajów, w których realizowane są przewozy wewnętrzne i międzynarodowe.

Podsumowanie

Usuwanie barier w przepływach czynników produkcji, będące wynikiem liberalizacji gospodarczej, powoduje automatyczny wzrost intensywności wymiany międzynarodowej i rozwój logistyki. Stosowanie rozmaitych narzędzi polityki protekcjonistycznej, podobnie jak i elementów polityki retorsyjnej, w tym szczególnie ograniczeń handlowych w postaci embargo, wpływa na zmniejszenie przepływów gospodarczych między podmiotami, a tym samym ogranicza logistykę (Wincewicz-Bosy, 2015, s. 341). W sytuacji nagłego wprowadzenia embarga zachodzi konieczność utrzymania systemu przepływów międzynarodowych niezbędnych do funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Brak możliwości ich

zastąpienia z terytoriów nie objętych embargiem powoduje, co prawda, wzrost znaczenia logistyki jako narzędzia koordynacji przepływów o zwiększonym stopniu komplikacji, niemniej potwierdza ogromną rolę polityki w kreowaniu i funkcjonowaniu kanałów logistycznych. Dowolne państwo uczestniczące w różnego typu porozumieniach i organizacjach międzynarodowych, związanych z tworzeniem warunków dla rozwoju wymiany międzynarodowej, tworzy tym samym warunki rozwoju logistyki, która zależna jest nie tylko od systemu regulacyjno-administracyjnego (będącego wypadkową decyzji politycznych), ale stanu infrastruktury logistycznej. Ten zaś ma bezpośredni wpływ na wielkość i jakość związań logistycznych, możliwych do realizacji i zastosowania na określonym obszarze. Kreator infrastruktury stwarza bowiem warunki dla rozwoju logistyki nie tylko na obszarze państwa, ale także w sferze międzynarodowej i globalnej. Służy temu tworzenie obiektów do obsługi systemu przepływów międzynarodowych warunkujące kreowanie tych przepływów, ich sprawność i efektywności. Polityka proinwestycyjna i proinnowacyjna również stanowi istotny element rozwoju logistyki powiązanej nie tylko z przepływem międzynarodowym w sferze handlu, ale także w obszarach lokowania inwestycji zagranicznych (Wincewicz-Bosy, s. 342).

Bibliografia:

- Bajan, K. (2005). *Polityka gospodarcza i społeczna. Polska w Unii Europejskiej*. Łódź: Wydawnictwo Naukowe WSK.
- Czajkowski, M. (2008). *Pozycja Rosji i Wspólnoty Niepodległych Państw*. W: E. Cziomer (red.) *Międzynarodowe stosunki polityczne* (s. 355-374). Kraków: Krakowska Szkoła Wyższa im. A. F. Modrzewskiego.
- Czyżowicz, W. (2009). *Polityka i prawo celne UE a obrót towarowy z sąsiadami ze Wschodu*. W: M. Zdanowicz, A. Doliwa-Klepacka (red.), *Wybrane aspekty wpływu członkostwa państw Europy Środkowo-Wschodniej na stosunki ze wschodnimi państwami ościennymi* (s. 33-59). Białystok: Wydawnictwo Temida 2.
- Dyner, A. M. (2017). *Nowa Koncepcja rosyjskiej polityki zagranicznej*. *Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych*, 1 (1443), 1-2.
- Guzek, M. (1989). *Istota i cel integracji gospodarczej*. „Ruch Prawniczy”, 1, 145-160.
- Jarosiewicz, A. (2014) *Kazachstan wobec integracji z Rosją. Mniej miłości, więcej strachu*. *Komentarze OSW* 137 z 26.05.2014 r.
- Jesień, L. *W konstytucyjnym zawieszeniu*. wersja online Ośrodek Myśli Politycznej, <http://www.omp.org.pl/stareomp/index816c.html?module=subjects&func=printpage&pageid=487> (26.05.2018)
- Kamecki, Z. J. (1967). *Pojęcie i typy integracji gospodarczej*. „*Ekonomista*”, 1, 79-104.
- Kuczyńska-Zonik, A. (2016). *Sankcje wobec Rosji*. W: B. Michalak (red.), *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne* (nr 50, 7-28). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

- Machlup, F. (1986). *Integracja gospodarcza. Narodziny i rozwój idei*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Marszałek, A. (2004). *Integracja europejska*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Pięta, P. (2017). *Stosunki Federacji Rosyjskiej z Unią Europejską po 2013 r. Chwilowa stagnacja czy permanentny kryzys?* „Political Dialogues”, 22, 127-136.
- Rosja uniemożliwi stosowanie Konwencji TIR*. „Forbes” wydanie online 30.08.2013 r. <https://www.forbes.pl/wiadomosci/rosja-uniemozliwi-stosowanie-konwencji-tir/3h1gwdq> (15.05.2018).
- Stępień, B. (2009). *Instytucjonalne uwarunkowania działalności przedsiębiorstw międzynarodowych*. Poznań: Wydawnictwo UE.
- Sykulski, L. (2013) *Integracja polityczna Eurazji we współczesnej rosyjskiej myśli geopolitycznej*. W: P. Eberhardt (red.), *Studia nad geopolityką XX wieku* (nr 242, s. 349-363). Warszawa: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN.
- Tinbergen, J. (1954). *International Economic Integration*. Amsterdam: Elsevier.
- Winiewicz-Bosy, M. (2015). *Logistyka międzynarodowa*. W: J. Harasim (red.), *Studia Ekonomiczne* (249, s. 338-350). Katowice. Uniwersytet Ekonomiczny.